

Соловйов Едуард Петрович,
професор кафедри кримінального
процесу НАВС доктор юридичних наук,
доцент, заслужений юрист України
Ящур Павло Олександрович
здобувач вищої освіти навчально-
наукового інституту поліцейської
діяльності НАВС

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗНИКНЕННЯМ ОСІБ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Кримінальний процес, зокрема, досудове розслідування, що пов'язане з безвісті зниклими, завжди викликає неабияку стривоженість, адже мова йде в кожному конкретному випадку про людину та хитку надію її віднайти.

Безвісті зниклі – це ті, чий імена ще не повернулися додому, але пам'ять про них уже ніколи не піде з серця. Саме тому кримінальні провадження цієї категорії мають свій відбиток, проходять червоною ниттю крізь всі інші провадження.

Зникнення особи безвісти за особливих обставин під час дії правового режиму воєнного стану не можна розглядати лише як повідомлення про невідоме місцезнаходження людини, оскільки в таких випадках органи досудового розслідування одразу перевіряють наявність ознак тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення.

Зникнення військовослужбовця або цивільної особи може бути пов'язане з незаконним позбавленням волі, умисним убивством, катуванням, депортацією, примусовим переміщенням, приховуванням тіла, воєнним злочином чи іншим посяганням, що зумовлює невідкладне внесення відомостей до ЄРДР і проведення першочергових слідчих (розшукових) дій. Через це значення має не лише сам розшук такої особи, а правильне визначення первинного алгоритму дій після надходження заяви, оскільки від нього залежить і своєчасне внесення відомостей до ЄРДР, і фіксація слідів події, і подальше встановлення долі зниклого.

Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [1] регулює питання обліку, розшуку і соціального захисту таких осіб та членів їхніх сімей, але кримінальне процесуальне значення має те, що такі обставини нерідко є початковою формою виявлення тяжкого злочину.

Особливість цієї категорії проваджень полягає в тому, що заява про зникнення особи та початок досудового розслідування фактично збігаються в часі. Національна поліція у своїх офіційних роз'ясненнях прямо зазначає, що первинна інформація до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за

особливих обставин, як правило, вноситься органами Національної поліції України, а після звернення родичів чи інших осіб поліцейські реєструють кримінальне провадження; окремо підкреслено, що заяви і повідомлення про такі факти приймаються у день звернення [2]. Це узгоджується з КПК України, який зобов'язує невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви чи самостійного виявлення обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, внести відповідні відомості до ЄРДР [3].

Через це в провадженнях, пов'язаних із зникненням особи безвісти за особливих обставин, часовий фактор є визначальним: кожна затримка між заявою, реєстрацією провадження, оглядом місця події, допитом заявника та вилученням речей або цифрових слідів зменшує шанси на встановлення фактичних обставин зникнення.

Початковий етап цих проваджень має власну специфіку. Орган досудового розслідування нерідко не має доступу ні до особи, ні до повного місця події, ні до очевидних матеріальних слідів правопорушення. Через це вирішальними є допит заявника та осіб із найближчого кола зниклого, огляд місця останнього перебування, вилучення особистих речей, мобільних телефонів, цифрових носіїв, записів із камер відеоспостереження, відомостей про геолокацію, листування, обставин останнього зв'язку, а також призначення молекулярно-генетичних, медичних та інших експертиз.

У практиці поліції вже діють спеціалізовані центри з розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, до складу яких входять слідчі, оперативники, аналітики, криміналісти та кіберполіцейські [2]. Це показує, що для результативного досудового розслідування в цій категорії проваджень уже недостатньо лише стандартних дій окремого слідчого, а необхідна комплексна модель із залученням різних підрозділів від самого початку.

Найбільша практична складність пов'язана з тим, що зникнення особи безвісти за особливих обставин не дозволяє відразу визначити первинну правову кваліфікацію кримінального правопорушення. Через це визначальними є правильне формування первинних версій і своєчасне розширення предмета доказування, а не лише формальна реєстрація одного складу злочину [2].

Додатково ситуацію ускладнює те, що відомості про особу паралельно накопичуються в ЄРДР, у Єдиному реєстрі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у матеріалах військової частини, у відомостях про невпізнані тіла, у базах ДНК-профілів та в інших інформаційних масивах. За відсутності узгодженого використання цих відомостей у межах одного алгоритму окремі напрями роботи роз'єднуються, а строк встановлення фактичних обставин зникнення збільшується.

Дуальний характер розслідування таких кримінальних проваджень визначає, що із самого початку поєднує дві лінії роботи, які не можна відривати одна від одної. Перша пов'язана з кримінальним провадженням у

розумінні КПК України [3]: внесенням відомостей до ЄРДР, проведенням слідчих розшукових дій, збиранням доказів, призначенням експертиз і перевіркою версій. Друга пов'язана з розшуком особи та внесенням інформації до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

На початковому етапі саме поєднання цих двох напрямів створює практичну проблему, коли родина сприймає звернення до поліції як пошукову процедуру, тоді як орган досудового розслідування вже повинен діяти як суб'єкт кримінального переслідування і перевіряти версії про вчинення конкретного злочину. Саме поєднання розшукової та кримінально-процесуальної складових визначає специфіку цих проваджень.

Зміни, внесені Законом України від 20.08.2024 р. «Про внесення змін до Закону України “Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин” щодо деяких питань, пов'язаних із розшуком осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, зокрема під час дії в Україні воєнного стану», додатково визначили міжвідомчий характер цієї роботи. [4]. Окремо передбачено здійснення комунікації з особами, які можуть володіти інформацією, що сприяє розшуку, з отриманням за їхньою згодою письмових або усних пояснень. Для досудового розслідування це має пряме значення, оскільки коло відомостей, які спочатку збираються для пошуку людини, часто одночасно використовується і для доказування у кримінальному провадженні.

Отже, особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із зникненням осіб безвісти за особливих обставин під час дії воєнного стану, полягають у тому, що таке провадження починається в умовах дефіциту інформації, поєднує кримінальне переслідування з розшуком особи та потребує негайної міжвідомчої взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2505-19>.
2. У поліції Київщини запрацював центр із розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин // Національна поліція України. 26.06.2024. URL: <https://surl.li/unxckf>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.
4. Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» щодо деяких питань, пов'язаних із розшуком осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, зокрема під час дії в Україні воєнного стану : Закон України від 20.08.2024

Степанова Ганна Миколаївна
професор кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат юридичних наук, доцент
Гусєва Інна Олександрівна
здобувач вищої освіти інституту заочного та дистанційного навчання НАВС

ДОКАЗУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ У ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Сучасний розвиток міжнародного кримінального права пов'язаний із необхідністю забезпечення ефективного механізму притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів, що становлять загрозу миру, безпеці людства та міжнародному правопорядку. До таких злочинів належать геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії. Центральне місце у реалізації міжнародної кримінальної юстиції займає Міжнародний кримінальний суд, створений на основі Римського статуту 1998 року.

Одним із найбільш складних напрямів діяльності Міжнародного кримінального суду є доказування міжнародних злочинів. Особливість таких злочинів полягає у їх масштабному та системному характері, значній кількості потерпілих, складності отримання доказів в умовах збройних конфліктів, а також необхідності доведення міжнародного контексту злочину. У зв'язку з цим практика МКС формує спеціальні стандарти доказування, які мають важливе значення для розвитку міжнародного кримінального процесу.

Міжнародні злочини є найбільш небезпечними порушеннями норм міжнародного права, відповідальність за які передбачена міжнародними договорами та звичаями міжнародного права. До них належать:

- геноцид;
- злочини проти людяності;
- воєнні злочини;
- злочин агресії [1].

Особливістю міжнародних злочинів є те, що вони посягають не лише на права конкретної особи, а й на міжнародний правопорядок та безпеку всього людства. Саме тому їх розслідування та доказування потребують комплексного підходу, міжнародної співпраці, залучення експертів, спільних слідчих груп та використання сучасних інформаційних технологій.